

BANKAS KLIENTA KONTĀ ESOŠO FINANŠU LĪDZEKĻU ATZĪŠANA PAR NOZIEDZĪGI IEGŪTIEM

Dr.iur. Juris Stukāns
Ģenerālprokurors

Tēzes

1. Viens no galvenajiem motīviem kāpēc personas iesaistās noziedzīgās darbībās ir mantkārība – vēlme iegūt mantisku labumu, tieksmās sasniegt materiālu komfortu, lai nedzīvotu sliktāk “kā citi” u.tml. Diemžēl šodienas apstākļos daudzu iespēju īstenošana ir saistīta ar ievērojamo finansiālo līdzekļu esību, kas ir neapstrīdams fakts. Tomēr ikvienai personai kā saprātīgai būtnei būtu jāspēj analizēt un izvērtēt savas rīcības motīvus un mērķi, jo rīcības attaisnojums nekad nevar būt noziedzīgs nodarījums. Nav apšaubāms, ka noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu aprīte kaitē finanšu sistēmas integritātei, stabilitātei un reputācijai. Noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu aprīte apdraud valsts ekonomiku un iekšējo drošību. Šodienas globalizācijas apstākļos noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu aprītes apkarošana ir visas pasaules problēma. Tāpēc katrai valstij un valstīm savstarpēji vienojoties ir jāmeklē visefektīvākie noziedzības apkarošanas veidi.
2. Attīstoties tehnoloģijām un ekonomiskai sadarbībai, apstākļos, kad finanšu līdzekļu plūsmā vairs nav fizisku robežu, finanšu līdzekļu aprītes kontrole un uzraudzība ir ievērojami apgrūtināta, reizēm pat neiespējama. Vēršoties pret noziedzīgi iegūto finanšu līdzekļu aprīti, krimināltiesībās un kriminālprocesuālajās tiesībās tiek veidoti jauni tiesību institūti. Minēto tiesību institūtu uzdevums ir nodrošināt adekvātu rīcību, dodot tiesību aizsardzības iestādēm efektīvākus veidus un procedūras noziedzīgi iegūto finanšu līdzekļu aprītes ierobežošanai un apkarošanai.
3. Pamatprincips, kas tiek atzīts un noteikts normatīvajos aktos, ir tas, ka finanšu līdzekļus par noziedzīgi iegūtiem jāatzīst, ja tie personas īpašumā vai valdījumā tieši vai netieši nonākuši noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā.
4. Bet, ņemot vērā objektīvo realitāti, ka nav iespējams konstatēt un pierādīt visus izdarītos noziedzīgus nodarījumus, normatīvajos aktos paredzētajos gadījumos pie noteiktiem apstākļiem ir atzīts par pamatotu prezumēt, ka personai esošie finanšu līdzekļi ir noziedzīgi iegūti. Tas ir, konstatējot normatīvajos aktos paredzētos apstākļus, var atzīt, ka finanšu līdzekļiem, visticamāk, ir noziedzīga, nevis likumīga izcelsme. Piemēram, spēkā esošais regulējums paredz, ka gadījumā, ja persona izdarīja noziegumu, kas pēc sava rakstura ir vērsts uz materiāla vai citāda labuma gūšanu, un ja personai piederošās mantas vērtība nav samērīga ar personas likumīgiem ienākumiem un persona nepierāda, ka

manta ir iegūta likumīga ceļā, šo mantu (tostarp finanšu līdzekļus) var atzīt par noziedzīgi iegūtu. Līdzīgi nosacījumi ir piemērojami arī pret mantu, kas atrodas citas tādas personas rīcībā, kura uztur pastāvīgas ģimenes, saimnieciskas vai citādas mantiskas attiecības ar personu, kura izdarīja noziegumu. Iepriekš minētos noteikumus, kad mantu var konfiscēt, kura tieši vai netieši nav iegūta konkrētā izmeklējamā nozieguma rezultātā, apzīmē kā paplašināto konfiskāciju. Būtiska prasība paplašinātās konfiskācijas piemērošanai ir tiesas pārliecība, kas balstīta uz lietas konkrētiem apstākļiem un pieejamiem pierādījumiem, ka attiecīgā manta ar daudz lielāku iespēju ir iegūta no noziedzīgas darbības nekā no citām darbībām.

5. Likumdevējs, pievēršot īpašu uzmanību noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas novēršanai, pieņēma grozījumus Kriminālprocesa likumā, tie stājās spēkā 2019.gada 24.decembrī, papildinot Kriminālprocesa likuma 125.pantu ar trešo daļu, kurā definēts pienākums personai ticami izskaidrot attiecīgās mantas likumīgo izcelsmi. Šobrīd Kriminālprocesa likuma 125.panta trešā daļa definē šādu apstākļu prezumciju: *"Ir uzskatāms par pierādītu, ka manta, ar kuru veiktas legalizēšanas darbības, ir noziedzīgi iegūta, ja kriminālprocesā iesaistītā persona nespēj ticami izskaidrot attiecīgās mantas likumīgo izcelsmi un ja pierādījumu kopums procesa virzītājam dod pamatu pieņēmumam, ka mantai, visticamāk, ir noziedzīga izcelsme"*. Iepriekš minētais regulējums noteic, ka viens no būtiskākiem nosacījumiem ir apstākļi, ka personai ir jāpierāda (ticami jāizskaidro) mantas likumīga izcelsme, pretējā gadījumā, ja būs pierādījumi, ka veiktas legalizēšanas darbības, mantu atzīs par noziedzīgi iegūtu.
6. Savukārt, paredzot procesuālajā regulējumā pamatprincipu, ka tikai tiesa var atzīt finanšu līdzekļus par noziedzīgi iegūtiem un konfiscēt valsts labā, ja tie nav jāatdod īpašniekam vai likumīgajam valdītājam, personai tiek nodrošināta iespēja īstenot savas tiesības, aizsargājot konstitucionālas pamattiesības - tiesības uz īpašumu. Kriminālprocesuālais regulējums nosaka, ka ja tiek izteikts pieņēmums, ka finanšu līdzekļi ir noziedzīgi iegūti vai saistīti ar noziedzīgu nodarījumu, personai ir tiesības iesniegt ziņas par finanšu līdzekļu izcelsmes likumību.
7. Latvijas kriminālprocesuālais regulējums paredz īpašo kārtību, kad vēl pirms tiek noskaidrots un pierādīts, ka noziedzīgu nodarījumu ir izdarījusi konkrētā persona, ir iespējams lemt jautājumu par finanšu līdzekļu izcelsmi. Šajā gadījumā jāpastāv nosacījumiem, ka pierādījumu kopums dod pamatu uzskatīt, ka finanšu līdzekļi, kuri izņemti vai kuriem uzlikts arests, ir noziedzīgi iegūti vai saistīti ar noziedzīgu nodarījumu un objektīvu iemeslu dēļ krimināllietas nodošana tiesai tuvākajā laikā (saprātīgā laika periodā) nav iespējama.
8. Visi iepriekš minētie principi, vēršoties pret noziedzīgi iegūto finanšu līdzekļu apriti, atbilst Eiropas Savienības Pamattiesību hartā un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā noteiktajam regulējumam, kā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai.